

SZEMLE

EGY TUDOMÁNYNAK SZENTELT ÉLET

Leningrád közelében van egy kisebb település. Régebben Koltusznak hívták és néhány szakember kivételével a világ nem sokat tudott róla. Újabban Pavlovo néven ismerik. Erről az átlagos műveltséggel rendelkező már sejti, hogy valamiféle kapcsolatban lehet a nagy orosz természettudóssal. Sejtése tényleg helyes nyomon jár, mert az orosz élettan kiváló művelője, itt rendezte be híressé vált kutató intézetét. Az épülecsoport előtt három szobor áll: Mendelejev és Szecsenov orosz tudósoké és a francia filozófusé, Descartesé. Figyelemre méltó a szobortalapzatok felírása is: megfigyelőképesség, megfigyelőképesség és ismét megfigyelőképesség.

Ki az a férfiú, aki az imént említett nagy embereket választotta eszményképül és színes, változatos lelki vonásaik közül éppen a megfigyelőképességet helyezte az első vonalba? Ivan Petrovics Pavlov ez, akinek századik születési évfordulóját 1949 szeptemberében ünnepelte a tudós világ és akinek életéről és műveiről alapos és érdekes könyvben számol be A. Popovszkij. A szakértők és a nagyközönség számára egyaránt tanulságos művet Fedor János fordításában a Franklin adta ki.

Pavlov Rjazánban látta meg a napvilágot. Gyermekkoráról nem sokat tudunk. A romlatlan, sok tekintetben még ősi egyszerűségben élő lelkézi családból elnyúlhatetlen fizikumot hozott magával (86 évet élt), és igénytelenséget az élet ezer kínálkozó puhaságával s kényelmével szemben. Ugyancsak itt kapta örökségül a háttartalan odaadást a becsületes, szakadatlan és kitartó munka iránt; az egész életét annyira jellemző pontossággot, a csodával határos emlékezőtehetséget, továbbá a természet, a népdal és zene iránti rajongását. A

színház és mozi nem érdekelte. A külföldi nagy metropolisok falai között nem egyszer jelenik meg a tudományos kongresszusokon, s ekkor nem szakít magának annyi időt sem, hogy azok mügyüjteményeit, múzeumait megtekintse. Goethen és Shakespeare-n kívül más szépirodalmi munkát és klasszikust nem olvas. Azonfölül vallásos ember a szó igaz értelmében.

Pavlov egy alkalommal azt mondta tanítványainak: akit megragadott egy eszme, egész életén át nem tud szabadulni tőle. S ha valakit, őt igazán korán fogta bűvkörébe a szellemvilág. Még kamasz éveiben kezébe kerülnek a mult század vulgáris materialistáinak: Büchnernek, Moleschottnak és Vogtnak annyira népszerű munkái, továbbá az angol Lewesnek „A mindennapi élet fiziológiája” című, és honfitársának, Szecsenovnak, az orosz élettan megalapítójának az agyvelő reflexéről szóló könyve. Ezek hatása alatt kezd foglalkozni az élettannal, majd később a sebészettel s a kettő szerencsés kapcsolásával megalapítja a világhírűvé vált pavlovi fiziológiai-pszichológiai iskolát. Behatóbb életiani ismereteit Lipcsében és Boroszlóban szerzi meg az akkoriban Európaszerte nagyrabecsült Ludwig és Heidenhain professzorok mellett. Az elsőtől tanulja meg későbbi munkásságához kiinduló alapot: hogy a szív és vér- edények működését idegek szabályozzák. Heidenhain az előszervezet más rejtélyére hívja fel a figyelmét: hogy a nyálmirigyekhez kétféle idegek kapcsolódnak, olyanok, amelyek a nyál- elválasztást befolyásolják és olyanok, amelyek a szerves anyagoknak a nyálban való felhalmozódását segítik elő. Ime itt a probléma: szervek és idegek összefüggése. Ezek tanulmányozását tűzte ki Pavlov életprogramjául. Azt mondhatná válnaki: ez ugyan nem nagy

cél. Ezt vallotta maga Pavlov is, az-
zal a különbséggel, hogy hozzátette: a
nagy célok munka közben maguktól
merülnek fel.

A sebészet mesterfogásait honfitár-
sától, Ciontól, a biztoskezü és zseniá-
lis operatórtól sajátította el. Az ő nyo-
mán jutott el egyik döntő főlismerésé-
hez is. Megfigyelései során ugyanis
észerevette, hogy minden fájdalmat
okozó inger, bármilyen eredetű is,
félbeszakítja a szervek (hasnyálmirigy,
lép, máj, stb.) rendes működé-
sét. Amikor a műtétet végző az illető
szervhez ér, azt már félig elhalt álla-
potban találja. Mi tehát itt a teendő?
Nem lehetne-e valami módon elkerü-
lni a tanulmányozandó szerv eltör-
zulását, elsorvadását s a műtétet oly
módon végrehajítani, hogy az állat a
tanulmányozás egész ideje alatt egész-
séges maradjon? Elég már az átfűrész-
szelt koponyából és kifordított belső
részekből! Vágnunk ezért az állaton
alig észrevehető rést s ezen, mint va-
lami kis ablakon keresztül, igyeke-
zünk belátni szervezetének titkába,
más szóval változtatjuk át az állatot
állandó kísérleti objektummá.

Pavlovnak mindkét célkitűzése si-
került s módszerét utólráhetetlen töké-
letességre fejlesztette. A kutyák szá-
zain és százain apró kis nyílásokat,
sipolyokat vágott s azokon keresztül
figyelte a nyálmirigy, az epehólyag,
a hasnyálmirigy, a gyomor és belek
működését. Egyik kutyáján például
két: kis ablakot vágott, még pedig a
garaton és a gyomron; majd felváltva
étel és kavicsot tett az állat szájába.
Mindkettő természetesen a nyitott ga-
raton át kijutott a külvilágba. A gyo-
morban ennek ellenére mindannyiszor
megindult a savelválasztás valahány-
szor étel (de nem kavics) került a
szájüregbe. Ez később megismétlődött
minden egyes esetben, amikor étel már
nem jutott a szájba, csupán az étel-
adást kísérő egyéb ingerek: szín, szag,
hang, fény jelentkeztek. Most már ma-
gától vetődött fel a kérdés: milyen
összefüggés lehet az étel látása, sza-
ga, vagy más kísérő jelensége és a
gyomorsav között? A válasz így hang-

zott: az étel és a gyomorsav nyálka-
hártyája között a kapcsolat csak az
agyon keresztül jöhet létre. Pszichi-
kai hatás nélkül sem a gyomor, sem
a belek, sem a hasnyálmirigy idegei
nem működhetnek. S ezzel a döntő
fontosságú megállapítással az élettan
behatol a lélektan területére. Nagy
jelentőségű felfedezésének eredményét
azután Pavlov így fogalmazza meg:
a szervezet bármely részének bizo-
nyos feltételek mellett külső hatásra
történő választát feltételes reflexnek
nevezhetjük, szemben az ösztönös, ve-
leszületett reakciókkal, a feltétlen
reflexszel. S mindjárt meg is jelöli a
feltételes reflexek székhelyét a nagy-
agy kéregállományában, míg a feltét-
len reflexek a kéreg alatti részben
foglalnak helyet. Valahányszor Pav-
lov eltávolította az állat agyából a
nagyagyat, elűntek a mesterséges be-
hatások által létesített időleges társí-
tások és feltételes reflexek.

Ezzel megvetette a további kutató-
sok alapját és kidolgozta új módsze-
rüket. A siker útja most már gyorsan
és meredeken ívelt felfelé. Egymásután
kerültek szőnyegre a tudósokat régen
foglalkoztató kérdések és problémák,
nevezetesen: az agykéreg melyik ré-
szében helyezkednek el az egyes köz-
pontok (hallás, szaglás, stb.), milyen
összefüggés állapítható meg az ideg-
rendszer és a különféle típusok (in-
gerlékeny, közömbös, gyorsan és ki-
tartóan hevülő, stb.) és fobiák, meg-
rögzött szokások, alkoholizmus s ha-
sonló élettani és lélektani jelenségek
között? (A pavlovi iskola munkatársai
nem egyszer már szinte mesébe illő
helyzetek közé juttatták a minden dic-
sérletet megérdemlő kutyákat és nyil-
, határozott feleletet várnak már nehe-
zebb kérdésekre is, pl. a kör vagy
az ellipszis tezik-e jobban az állat-
nak? (az előbbi!) Természetesen e fá-
radságos, sok leleményességet, kitar-
tást és éveket igénybevevő munka
eredményeként egymásután születnek
meg az újkori lélektan és élettan alap-
vető tételei. Mutatóba csak néhányat.
Akárcsak a szív, az agy is munka
közben pihen. Az agy nem ismeri a

teljes ködbeborulást, éjjel-nappal lobognak benne az őrtüzek. Környezetünk létfeltételei szüntelen változnak és most már az agytól függ, meg tud-e dejében szabadulni a szükségtelen társításoktól és képes-e felcserélni azokat újakkal. Idegrendszerünk működését két párhuzamos folyamat jellemzi: a benyomások összesítése és a később bekövetkező finomabb részletezés. Ezáltal a nagyagy megkülönböztetheti a ránk nézve fontosat, lényegeset a mellékeztől, a futólagostól. Az agykéreg állandóan ki van téve a külvilágból és a szervezet belsejéből érkező ingerek hatásának. Így az állandó tényezők két sora van adva s most már az egész szervezet jóléte attól függ, mennyire képes ezeket összhangban tartani. Ilyen és hasonló

tételekből és új megállapításokból épül föl a pavlovi élettani szemlélet.

Koltusiban az eszményképül választott három tudós mellé valószínűleg már felállították Pavlov szobrát is. Talapzatára oda lehetne vésní a nyolcvanöt éves tudós szép vallomását: nem tudom, minek tart a világ; de magam úgy látom, csak olyan voltam, mint a gyermek, aki a tengerparton játszik. Azzal szórakoztam, hogy egyszer-másszor simább kavicsot vagy szebb kagylót találtam, mint rendszeren, míg az igazság nagy óceánja mindvégig felfedezetlenül terült el szemeim előtt...

Milyen ismerős szavak! Másfélezer évvel ezelőtt Szt. Ágoston is hasonlóan fejezte ki lelke vívódását.

K. J.

MILYEN LEGYEN A LITURGIA NYELVE?

Szerte az országban egyéni kezdeményezések folynak a liturgia magyarisítása terén. Egész merész kilengések is vannak: akadnak, akik az egész esketést, keresztelest, temetést magyarul végezik; magyarul mondják áldoztatásnál az előirt imádságokat, egy-két helyen a diakonus nagymisében magyarul éneklí az evangéliumot stb. Nem állunk egyedül ezen a téren a világon, éppen ezért igen időszerűnek látszik a kérdés fölvetése: mi az értelme a szakralis nyelvnek és mit lehet ezen a téren tenni.

Szakralis nyelvnek nevezzük azt a nyelvet, mely eltér a köznapitól és a liturgiában bizonyos területekre kiterjedően használják. Természetes, hogy ezt a fogalmat nem az Egyház találta fel. Mikor Krisztus előtt két és fél évezreddel Mezopotámiát az akkádok meghódították, teljes egészében átvették a sumirok népének kulturáját s vele együtt a liturgiát is, mely kétezer évnél tovább maradt az azóta régen kihalt sumir nyelven az asszir és babiloni népek közkinccse. Köztudomású, hogy az ószövetség liturgiája Krisztus előtt 538-ban, a babiloni fogságból

való visszatérés óta szintén a tömegek előtt érthetetlen nyelven, héberül folyt, amely héber nyelv azzal a ténnyel, hogy a nép az arám nyelvet beszélte, önmagától szakralis nyelvvé változott.

Sokan úgy vélik, hogy az ókeresztény korban nem volt még szakralis nyelv. Abban az értelemben, ahogy ma beszélünk liturgikus nyelvről, ez valóban igaz; de mégis meg kell állapítanunk, hogy az Egyház gyermekkorában, közelebről az első három században is, tágabb értelemben határozottan volt liturgikus nyelv. Kétségtelen, hogy Jézus és apostolai Palesztinában arám nyelven ismételték meg az utolsó vacsrát és ezen a nyelven mondták egyszerű, kötött szöveghez nem rögzített imádságaikat. Épp olyan kétségtelen azonban, hogy éjszakai, vasárnap előtti virrasztásaikon, mikor csak a keresztények családja volt együtt, héber, tehát szakralis nyelven énekeltek a zsolttárokat, hiszen a zsinagógában is így tették. Az arám nyelv használata különben is Krisztus után 70-ben, Jeruzsálem elpusztítása után megszűnt, és a zsidókkal együtt végleg elenyészett Bar-Kohba lázadása

után, Kr. u. 135-ben. Előbb azonban az evangélium igéje eljutott a görögül beszélő népek közé. Szent Pál, Krisztus Odysseusa, Hispaniáig vitte el az örömhírt és alapított egyházközösségeket. Ezekben az egyházközösségekben Kis-Ázsiától egészen Rómáig a *synaxis*, az összejövetel nyelve a görög volt. Senkinek sem jutott eszébe, hogy a frigeek frig, a lídek és a trákok líd vagy trák nyelven hallják a szentírást, énekeljék a zoltárokat. Igaz, hogy mindenütt értették a koiné-görög nyelvet, ezen a nyelven folyt az apostoli nemzedékek primitív istentisztelete, de nem szabad felejtetni, hogy a liturgiában a koiné-görög legalább félig szakrális nyelvnek számított. Hiszen a zoltárokat erre a nyelvre fordítva énekelték, de annyira hemzseg a Hetvened-fordítás a hebraizmusoktól, hogy a gyülekezetbe betévedt pogány, aki érdeklődött a kereszténység után, vajmi keveset értett belőle; a zoltárokat, csak úgy, mint az ószövetség görögre fordított könyveit, magyarázni kellett. Bámulatosan sokáig maradt meg a görög liturgikus nyelv. Rómában 360 körül egész biztos, hogy a liturgia nyelve még mindig görög volt és nem latin. Marius Victorinus latin művében görögül idézi az „*oblatio*” imádságát; ez viszont az utolsó adat Rómában a görög liturgikus nyelvre.

Harmadik liturgikus nyelv a római birodalomban a *latin* lett, mégpedig Afrikában, hol a görög kultúra csak a legmagasabb rétegek tulajdona volt. Egészen biztosra veszik a kutatók, hogy Kr. u. 180 körül már megvolt az ó-latin biblia-fordítás. Ez még nagyobb mértékben tekintendő szakrális nyelvnek, mint a koiné görögösége. Hiszen tudvalevőleg ezt a fordítást, az Itáliát, görögül fordították, és így a hebraizmusok szolgálai átültetése mellett még egész sereg grecizmus is tarkította az új latin fordítást, tehát magában véve még kevésbé volt érthető a Hetvened-fordítás nyelvénél. A IV. században ez a latin fél-szakrális nyelv Milánóba került és a század végére Rómában és Itáliában is diadalra jutott.

A szakrális nyelv meglétét bizo-

nyítja már a kereszténység első századaiban azoknak a népeknek a missziójának, akik nem állottak a görög kultúra hatáskörében. A *szireknél* például egészen természetes volt, hogy a liturgiát görög nyelven végzik; mindössze annyi engedelményt tettek nekik, hogy a II. század végén már lefordították a bibliát görögre (Pesito) és amint 390 körül Aethéria leírásából látjuk, a szentírási olvasmányokat ezen a nyelven is felolvasták. Mikor az *örmények* és a *georgiaiak*, akik a Birodalom peremén éltek, megtértek, liturgiájuk hosszú ideig görögnyelvű volt és csak az olvasmányos rész hangzott örmény és grúz nyelven. Nem tudjuk, milyen lehetett az első *germán* nép, a *gótok* liturgiája. Tény, hogy Ulfilas még a IV. században lefordította a bibliát a gót nyelvre; hogy a liturgia nyelve milyen lehetett, nem jelentős kérdés, minthogy a gótok már 340 körül ariánusokká lettek és ezzel együtt járt a liturgiában a nemzeti nyelv uralma.

Mert a nemzeti nyelvet a liturgiába az eretnekek vezették be először. Kr. u. 431-ben az *efezusi zsinaton* elítélték a nestorianizmust. Ez jó ürügyül szolgált arra, hogy a *szirek* Bizáncot és a hellén kultúra avitt ruháját rég megúnt nemzete elforduljon a görögöséget képviselő egyháztól. Nestoriánussá lett, hogy amennyire csak lehet, eltávolodjék a Birodalomtól. Ezzel kapcsolatban az egész liturgiát lefordították szírre. Húsz esztendővel később a *kalcondi zsinaton*. 451-ben a monofizitizmust ítélte el a IV. egyetemes zsinat. Ezúttal egy másik ősi kultúrnép ébredt nemzeti öncélúságának tudatára: az *egyiptomi nép*, vagy amint az arab hódítók elnevezték, a kopt. Az egész ország monofizita lett és első dolga volt, hogy népi nyelvére fordította az addig görög liturgiáját. Őket követte ebben az alexandriai egyház leányegyháza, az *etiop*, mely a geéz nyelvre fordította liturgiáját. Mára mind a két nyelv réggen szakrálissá avult, hiszen a koptok a XVIII. század óta mindnyájan arabul beszélnek, az etiopok pedig tigrinya nyelven és így a liturgia nyelvéből nem értenek semmit.

A IV—V. század szentatyái, a nyelvek és a kezdődő népvándorlás bábeli forgatagában teljesen öntudatosan valottak a szakrális nyelv létezését, mikor azt mondják, hogy Krisztus egyháza három nyelven dicséri az Istent: a keresztfelirat három nyelven, azaz héberül, görögül és latinul. Valóban, mikor a germán népek közül az első, a frank, katolikus hitre tért — a keleti germánok arianusok lévén, kívül állottak az Egyházon, — senkinek sem jutott eszébe germán nyelvű liturgia, vagy akár bibliafordítás megalkotása. Hasonló volt az eset a burgundoknál, alemannoknál, valamint az arianizmusból katolikus hitre térő nyugati gótoknál és svéveknél, továbbá a Nagy Szent Gergely ideje (592—604) alatt megtérő angolszászok esetében.

Kivétel érdekes módon csak az óriási szláv néptömegnél történt. A IX. században Cyrill és Method, a két görög térítő, aki Thesszaloniké városában nevelkedve megtanulta az óbolgár nyelvet (az ószlávot, akkoriban a szlávok közös nyelvét), használta először a szlávot liturgikus nyelvként. A morva birodalomban kezdték el a térítést. Cyrill új ábécét talált fel számukra: a görög mánszkula írást átalakítva a glagolit ábécére. Ezzel az írással írta az ószlávra fordított szentírást és a latinból ószlávra fordított római liturgiát. A frank püspökök áskálódása miatt Rómába kellett menniök, ahol VIII. János pápa 876-ban megengedte, hogy az egész liturgiát ószláv nyelven végezhettek, csupán az evangéliumot kellett latinul is énekelni. Nem tudjuk, mivé fejlődött volna ez a gyakorlat, de 896-ban a magyarok honfoglalásával az ómorva birodalom és a morva érsekség, melynek Nyitrán volt a székhelye, összeomlott. A glagolit írású szláv nyelvű római liturgia csak Dalmácia egyes részein maradt meg, IV. Ince pápa engedélyével (1247) a mai napig. Szent Method tanítványai pedig lehúzódva a Balkánra, a bolgárok között immár a bizánci liturgiát fordították le ószláv nyelvre és ennek részére új abc-t találtak fel, a görög maiuscula írásból készített „cyril” írást.

A középkor további folyamán sehol nem történt kísérlet nemzeti nyelv használatára a liturgiában; csupán annak peremén volt használatos a nemzeti nyelv. A Kyrrie eleison-ba népi nyelven beleszótt verzikulusokat énekeltek Európában; a nem latin nyelvű országokban; a misén kívüli ajtosságoknál himnuszokat énekeltek a nép nyelven és „vulgáris” nyelven hangzottak el a liturgikus misztériumdramák is. Itt a hitújítás hozott gyökeres változást a XVI. század elején, Luther eleinte óvatosan adagolta a német nyelvet, míg megszületett a teljesen nemzeti nyelvű „Deutsche Messe” és ennek nyomán nemzeti nyelvű protestáns liturgia. A század második fele óta megújuló katolikus Egyház abszolút szükségszerűséggel ragaszkodott egységének kifejezéséket mindenütt a világon a latin liturgikus nyelvhez. Mindössze annyi engedményt tett, hogy a nem latin nyelvű népeknek elnézte a nemzeti nyelvű népéneket a pap által latinul énekel misében. Egyetlen engedményről tudunk az újkorban ezen a téren. V. Pál pápa 1615-ben megengedte, hogy a római liturgiát a kínai irodalmi nyelvre fordítsák le; de az engedélykírat nem érkezett a címzetek kezéhez és mire lefordították a római misszálét kínai nyelvre és 1637-ben Rómában bemutatták, már nem nyerték el az engedélyt a kínai nyelvű liturgia bevezetésére.

A janzenizmus a XVII. században ismét kísérletet tett a liturgia nyelvének nemzetivé változtatására, hangsúlyozva, hogy a liturgia távol áll a néptől és ezért nemzeti nyelven kellene végezni. Ki is adtak egy francia nyelvű misszálét, amely tüstént indexre került. A mozgalom nem verhetett nagyobb hullámokat, mert a gallikanizmus szintén eretnek-ízű mozgalma élesen ellenezte a nemzeti liturgikus nyelv gondolatát. Sajnos, a jó gondolat: a könyvnyomtatás korában nemzeti nyelvű misekönyvet adni a hívek kezébe, hogy csendben követhessék a liturgiát, ezzel rossz hírbe keveredett. IX. Pius pápa még 1857-ben megújította a misszálét

lefordítására vonatkozóan a régi tilalmat, a rendelkezést azonban nem sűrgették. Prosper Guéranger, a francia liturgikus megújodásnak apostola és a bécsi rend újjáalapítója Franciaországban, száz évvel ezelőtt még szintén helytelenítette francianyelvű misszálé kiadását. Az áramlatot azonban nem lehetett feltartóztatni: 1885-ben megjelent Schott Anselm németnyelvű misszáléja és azóta minden művelt nemzetnél magátólértetődő lett a misekönyv a hívek kezében; hazánkban is tízenkét kiadása van. Ebből azonban a legújabb időklg senkisév vonta le azt a következtetést, hogy nemzeti nyelven kellene misézni; leszámítva megint csak az újkor heretikus mozgalmait: az okatolikuság jelentéktelen szektáját és a modernizmus kellő időben elfojtott szkráit.

Az első, de méginkább a második világháború után azonban világszerte erősödött a mozgalom, hogy a nemzeti nyelveknek teret kellene adni a liturgiában. A *franciáknál* sokszor hangzott el a jelszó, hogy a latin nyelv akadályozza a hívek aktív részvételét és ezért legalább az olvasmányos részt kellene a nép nyelvén végeztetni, nem is beszélve a szentségek és szentelmények nemzeti nyelven történő kiszolgáltatásának követeléséről. A háborúból visszatért papok közül néhányan Németországban és Franciaországban odáig mentek, hogy nemzeti nyelven mondták a szentmisét. A francia püspöki kar 1947-ben állást foglalt ez ellen, kimondva, hogy helytelennek tartja a szentségek és szentelmények liturgiájában a nemzeti nyelvnek használatát. A hívek is többször állást foglaltak a túlzások ellen, így 1946-ban a lisieuxi regionális liturgikus kongresszuson. Egyébként a kérdés járható megoldását is megmutatták; főleg a francia liturgikus mozgalmat irányító 1942-ben alapított *Centre de Pastorale liturgique*: a „messe dialoguée” lektor által olvasott francia liturgikus szövegeivel, melyekben alig, vagy semmitem sem tértek el az érvényben levő egyházi előírásoktól. — *Angliában* már radikálisabb hangokat lehetett hallani: 1945-ben megalakult az *English Liturgical So-*

ciety, folyóiratot is ad ki *The English Liturgist* címen; tagjai között egy püspök is van. Az összes angol folyóiratok és újságok megnyitották a vita részére hasábjait; a szélsőségesek itt is egészen nemzeti nyelvű liturgiát követeltek. A westminsteri érsek kijelentette, hogy nagyon szomorú napnak tartaná, ha Angliában egyszer a misét angolul kellene mondani, és ez volt a nagyközönség felfogása is.

A helyzet érett volt tehát már arra, hogy az irányítás szava elhangozzék. 1947. november 20-án döntött Róma, midőn XII. Pius pápa kiadta e tárgyban és sok más vitatott liturgikus problémában a „*Mediator Dei*” enciklikát, a legjelentősebb liturgikus megnyilatkozását, mely valaha a Vatikánból elhangzott. A szakrális nyelv kérdésében a pápa hangsúlyozza a *liturgikus nyelv értelmét*: a katolikus hit egységének szép és okvetlenül szükséges jele az és egyúttal hathatós védelem az Egyháztól elkanyarodó törekvések ellenében. Örösi jelentőségű és az Egyház örökké megújuló ifjúságának bizonyítéka, hogy ugyanez az enciklika — eddig soha nem hallott elvként — kimondotta, hogy a nemzeti nyelvnek lehet a liturgiában, elsősorban a szakramentális liturgiában, helyet juttatni, sőt ezt egyenesen hasznosnak mondja ki. Mindössze azt a parancsoló követelményt hangsúlyozza, hogy ez nem lehet egyéni kezdeményezés: hanem e kérdés szabályozása egyedül a pápának fenntartott jog.

Róma ezen irány felé már régóta haladt a partikuláris kiváltság útjain tapogatózva. A *linzi* egyházmegye 1897-ben kapta meg az engedélyt, hogy rituáléjában lehetnek, meglehetősen gyéren ugyan, de nemzeti nyelven végezhető imádságok. 1930-ban a *minchen—freisingi* egyházmegye kapott engedélyt, hogy a szentségek és szentelmények bizonyos részeinél a német nyelvet lehet használni; ezek a részek, a hiteles német fordítással két nyelven olvashatók benne. 1935-ben a *bécsi* egyházmegye új rituáléjában már jóval több ilyen kétnyelvű szöveget találunk. A Svájc részére 1938-ban engedélve-

zett *baseli* rituálé még több ilyen szöveget tartalmaz; sőt ebben vannak elvéve csak németül közölt oratók is.

Fordulópontot jelent a *franciayelvű egyházmegyéek* számára engedélyezett egységes francia rituálé (Rituale

parvum ad usum dioecesium Gallicae linguae, Tours 1948), mert az ezt engedélyező ritus-kongregációi dekretum leszögez olyan alapelveket, amelyek más nemzetekre is irányadóknak tekinthetők.

Radó Politikárp

VAN-E LÉLEKVÁNDORLÁS?

Mint az első világáború után, má is világszerte tapasztalt jelenség a szekták elburjánzása. A népszerű okkultizmus, a csodavárás, a profetómánia egyre terjed. Újjáéledt dr. Steiner tanítása, az antropozófia is. Ez utóbbival kapcsolatosan, de gyakran anélkül is, sokat foglalkoznak napjainkban az újramegtestesülés, a „reinkarnáció” tanával.

Az a nézet, amely szerint az élet szakadatlanul ismétlődő körforgás, már sok primitív törzsnél általános. Megtaláljuk az egyiptomi halottas könyvben is, elsősorban azonban a görögök és az indiaiak tekintették az egymást követő egzisztenciák a tisztulás útjának, az egyes újjászületéseket pedig a bűn következményének. Indiában a lélekvándorlás gondolata olyan döntő jelentőségűvé vált az egész szellemi életre, hogy semmiféle filozófiát vagy vallási formát, legyen az buddhizmus, brahmanizmus vagy hinduizmus, nem lehetett elképzelni nélküle.

Az újramegtestesülés tanának lényege, hogy jelenlegi evilági életünk nem az első és nem is az utolsó a földön; az ember igazi lényege nem a lélek és test kapcsolata, hanem csupán a lélek, amely a különböző testek egész sorát veszi fel, majd veti le ismét, úgy, ahogy a ruhákat váltja az ember. A lélek amellett nem közvetlenül, hanem hosszabb tisztulási folyamat után megy át egyik testből a másikba. A megtisztulás és a jövőd újjászületés módját az előző földi életben elkövetett jó és rossz cselekedetek határozzák meg. Ezt a jó és rossz cselekedetekből természeti szükségyszerűséggel

következő sorsot nevezik „karmá”-nak.

A feltámadásban való keresztény hit lényegesen különbözik ettől az újjászületési tantól. A test feltámadásánál arról van szó, hogy a mindentható Isten egyetlen alkalommal ismét egybekapcsolja a testet a lélekkel, miközben az ember jó és rossz cselekedeteinek jutalmát nem valaminő vak törvény által, nyeri el, hanem az igazságos, de Krisztus keresztáldozatára való tekintettel irgalmas Isten kezéből.

Az első kérdés, amely az újramegtestesülés tanával kapcsolatban felvetődik, a következő: miért nem emlékszik az ember előző életére, noha már több ízben élt a földön? Válaszképpen a tan hívei éppen ilyen visszaemlékezésekre hivatkoznak; ezek azonban — mondják egyesek — csak néhány egészen kiváló, látnoki képességgel megáldott egyénnek jutnak osztályrészül; mások, például Rudolf Steiner szerint viszont megfelelő előkészület után mindenki látnokká válhat.

Ha valóban van reinkarnáció, miért nem tud az ember általában előző életére visszaemlékezni? Ezt a problémát Rudolf Steiner a következőképpen igyekszik megoldani: az én — mondja, — miután az asztrál-testbe burkolódzott, a külső éterikus, majd fizikai test kialakítása során az öntudatlanság közbenső állapotába zuhan. Ez az állapot addig tart, amíg a külső érzékeléshez szükséges szervek kiképződnek. Nem világos azonban, hogy ezzel az újramegtestesülésnél fellépő és átmeneti jellegű öntudatlansággal miért jár együtt az előbbi egzisztenciák teljes el-

feledése. Hiszen az alvás például nem törli el emlékező képességünket. Az is furcsa, hogy az előző életükre visszaemlékező látnokok többnyire valamilyen történelmi név viselőjével azonosítják magukat. Dunglas Come vizsgálatai szerint tizenkét személy valotta magát egy időben a francia forradalom alatt kivégzett Marie Antoinete, hét Stuart Mária és húsz Nagy Sándor vagy Julius Cézár reinkarnációjának.

A lélekvándorlás tanának hirdetői maguk is érzik, hogy az előző életre való reminiscenciának mégis csak általánosabbnak kellene lennie, ezért a visszaemlékezés egy rejtettebb formájára is hivatkoznak. Így az ember hajlamait előző életében folytatott tevékenységével magyarázzák. Aki például vonzódik a zenéhez, az előző életében nyilván muzsikus volt. Csak hogy az ilyen „bizonyítékok” kapcsán megfélekednek arról, hogy nem elég egy vitathatatlan tényre valamilyen elfogadhatóan hangzó magyarázatot találni, hanem azt is be kell bizonyítani, hogy a felállított hipotézis az adott esetben az egyedül lehetséges. Az említett tényeket viszont éppen úgy meg lehet magyarázni másként is. Ugyanez vonatkozik arra a gyakran tapasztalt jelenségre is, hogy egyes emberek, ha egy-egy új helyzetbe kerülnek, vagy először találkoznak valakivel, úgy érzik, ezt már látták, ez már megtörtént velük, az illetőt már ismerik. A lélektan azonban azt bizonyítja, hogy ennek a jelenségnek a magyarázatánál semmi szükség nincs valaminő előző élet feltételezésére.

A lélekvándorlás tanának hívei sokszor hivatkoznak arra az elvre is, hogy ami megsemmisíthetetlen, az nem is keletkezhetett; ha a lélek halhatatlan és tartamában időfeletti, akkor kezdetének is időtlennek kell lennie. Ebben a gondolat sorban csak egy dolog a helytálló: az, hogy az emberi lélek lényegében változatlan és nincs alávetve a keletkezés és elmúlás törvényének. Szellemi természetű, de nem örök és szükségzerű; Isten mindenhatósága hívta életre, s nem kell

természetes folyamat útján elmúlnia.

Föl szokták hozni az újramegtestésülés mellett az emberek egyenlőtlen-ségét is, amely már születésükkor tapasztalható: az egyik egészségesen, nagyszerű képességekkel jön világra, a másik betegben, nyomorúságban, esetleg gyengeelméjűnek vagy bűnöző hajlammal. Hogyan lehetne ezt Isten jóságával vagy igazságosságával összeegyeztetni, hacsak nem korábbi életünk következményeit kell látnunk benne? — kérdezik. Hogy az emberek nem teljesen egyenlőnek születnek, az kétségtelen — felelhetjük —; ám ha ezt a tényt egy előző élet cselekedeteivel akarunk megmagyarázni, az embernek tudatában kellene lennie korábbi élete érdemeinek vagy hibáinak, mert anélkül az erkölcsi javulás elképzelhetetlen.

Az újramegtestésülés tanának alátámasztására utalni szoktak a szentírás néhány részletére is. Mikor Jézus megkérdezte tanítványait: „Kinek tartják az emberek az emberfiát?” — azok azt felelték: „Némelyek Keresztelő Jánosnak, mások Illésnek, mások pedig Jeremiásnak, vagy egynek a próféták közül.” A zsidók eszerint valamelyik próféta megtestesülésének tekintették volna Jézust, amit az is támogatni látszik, hogy Jézus maga mondta: „Illés ő, akinek jönnie kell.” Ennek azonban és Máté evangéliuma egyéb ilyen részleteinek egyszerű magyarázata a keletieknél szokásos úgynevezett „tipikus” beszédmódban rejlik. Mi is azt mondjuk például Canisius Szent Péterről, hogy „második Szent Bonifác”, anélkül, hogy újramegtesülésre gondolnánk.

Szívesen idézik a reinkarnáció hívei Szent János evangéliumának egy részletét is. Mikor Jézus egyszer meglátott egy vakon született embert, tanítványai megkérdezték tőle: „Rabbi! ki vékezezt, ez-e vagy a szülei, amiért hogy vakon született?” És Jézus feleli: „Sem ez nem vétkezett, sem a szülei; hanem hogy megnyilvánuljanak benne Isten művei.” Jézus tehát, ahelyett, hogy a tanítványoknak azt mondta volna, hogy lehetetlenüléget kérdeznek,

hiszen a vakon született előzőleg nem vétkezhetett, válaszával tulajdonképpen nem tagadja, hogy a vakon született esetleg előző életének bűneiért bűnhődik. A szöveg elfogulatlan olvasása azonban kizárja ezt az értelmezést. Ha a tanítványok hittek volna az újramegtestesülésben, egészen más kép tettek volna fel a kérdést. Jézusnak az idézettek után következő szavai: „Nekem annak műveit kell cselekednem, ki engem küldött, míg nappal vagyon: eljön az éjszaka, midőn senki sem munkálkodhatik” — szintén világosan bizonyítják, hogy az Údvözítőnek egészen más célja volt a párbeszéddel. A szentírásnak a reinkarnáció: cáfoló döntő szövegét Szent Pálnak a zsidókhoz írt levelében találjuk meg: „És amint el van határozva, hogy az emberek egyszer meghaljanak, és utána az ítélet, úgy Krisztus is egyszer áldoztatott fel, hogy a sokaknak bűneit elvegye.”

Összefoglalóan megállapíthatjuk, az újramegtestesülés gondolata az ő- és újszövetségi szentírásban egyaránt ismeretlen. A Jézus idejében élt hivatalos zsidóság sem ismerte. Ellene mond a Szentírás is; de a józan ész világánál sem állják meg helyüket a lélek-vándorlás mellett felhozott érvek.

Annak okát, hogy ez a tan ma a keresztény világban is talál követőket, abban láthatjuk, hogy sok ember nem tud megbirkózni a saját életével, nem tud egyértelműen állást foglalni Isten és a jó mellett. Ezért ahítoznak egy második földi élet után. Az embernek azonban éppen abban van a nagysága, hogy születés és halál közé állítva, az örökkévalóságról kell döntenie. S ha úgy érezzük, ez a feladat meghaladja gyenge erőinket, ne feledjük el, hogy nem állunk egyedül, nem vagyunk segítség nélkül kiszolgáltatva rossz hajlamainknak. Krisztus mellettünk van és, segít minket.

A HÁZASSÁGOK MEGJAVÍTÁSA

„Soha még annyi házasságot előkészítő tanfolyamot nem tartottak, mint az elmúlt tíz év során és soha nem jelen meg annyi könyv a házasság sikerének előfeltételeiről, mint ugyanezalait az idő alatt. És a válások száma mégis megkétszereződött.”

Ez a megállapítás a Kána-mozgalom egyik megindítójától származik. Mindjárt a következtetést is levonta belőle. Nyilván valami más, alapvetőbb hiba van és a válság mélyrehatóbb, semhogy népszerű kiadványok vagy kurzusok segíteni tudnának rajta. A baj gyökere ott van, ahol a modern civilizáció legtöbb más problémájának magyarázatát is megtaláljuk. Az általános szekularizáció a házasságokat is elérte, márpedig „a házasság természetfeletti viszony. És hogy mint ilyen éljük is, ahhoz Isten segítségére van szükség.”

Ez a fölismerés, valamint egy családmegújító nap egészen különleges sikere adták a gondolatot John Dela-

ney atyának és több hasonló gondolkozású lelkipásztornak, hogy új utat keressenek a házasságokkal kapcsolatos nehézségek megoldására. Az ő kezdeményezésük eredményeképpen indult meg öt évvel ezelőtt a Kána-mozgalm. Nevét Jézus első csodatételének színhelyéről, a kánai menyegzőről kapta. A mozgalom szerzte a világon mindenütt, ahol követőkre talál, felévenként úgynevezett Kána-gyűléseket tar. Egynapos tanfolyamok ezek, amelyeket különlegesen képzett papok vezetnek. Az előadások során a gazdasági vagy élettani problémák éppúgy szóba kerülnek, mint a vallásiak. A gyűlések közé eső időszakban a világi hívek terjesztik a Kána-eszméket.

A válások megelőzése csak egyike a Kána-mozgalom céljainak. A vezetők sokkal magasabbra törekednek. „A házasságnak különleges élménynek kellene lennie” — mondja Egan atya, az egyik lelkes Kána-vezető. „A va-

lóságban csak nagyon ritkán az. Sok millió derék ember van, aki házasságban él, de a legöbbször nem jött rá a nyitjára, hogyan tarthatná meg eredeti jó állapotában a házasságát. Házastársak, akiknek a törvényes válás eszükbe sem jut, fáradtan és boldogtalanul élnek egy fedél alatt. Lelki értelemben a válás már megtörtént közöttük."

A Kána-gyűlések rendszerint közösen elfogyasztott reggelivel kezdődnek, hogy az emberek megismerkedjenek egymással. Apró asztaloknál szolgálgják fel, hogy minél kevésbé szertartásos legyen a jellege. A házaspárokat felhívják, hogy egész nap egymás mellett üljenek.

Az első előadás a mozgalom fő tanításairól szól. Azt fejtik itt ki, miért van szükség a vallásra ahhoz, hogy egy házasság sikeres legyen. A tanfolyam vezetője azután az egész probléma velejéhez nyúl. Aristoteles szerint a szerelem „két akarat egyesítése”. A keresztény felfogás szerint azonban több ennél. „Két, Istent tisztelő lélek egyesülése.” Ez az eszmény nehezen érhető el és még ötven évi házaseset sem túlsok hozzá. Azt azonban elérhetik a házaspárok, hogy minden téren, testin, szellemin és lelkiben is valóságos kapcsolat teremtsék közöttük.

„A férfi és nő közötti szerelem csak akkor tartós, ha vallásos tartalma van” — mondják a házaspároknak. „Bármilyen gyenge is a hitük, forduljanak hozzá segítségért, hogy elérhessék a boldog házasságot.” A Kána-eszmény természetesen feltételezi, hogy mindazok, akik ezeket a gyűléseket felkeresik, hisznek a személyes Isten léteiben és abban, hogy segítségért lehet hozzá fordulni.

A nap többi előadásai a házasság szellemi oldala felől kiindulva kitérnek mindazokra a nehézségekre, amelyeket a mindennapi élet hoz magával. A Kána-előadók teljes nyíltsággal beszélnek. Az egyik előadás minden tartózkodás nélkül megtárgyalja a házassági probléma testi vonatkozásait és ennek kapcsán szöbakerülnek olyan

problémák is, mint a hidegség, vagy az álszemérem. Egy másik előadás hangsúlyozza, hogy az öröm szintén keresztény követelmény. A családi ünnepek épp oly fontosak az otthonban, mint a fájdalmak és csapások bátor elviselése. Az előadásokat ebéd, beszélgetési óra és délutáni ajátosság szakítja meg. A napot közös nászmise fejezi be, amelynek keretében a párok az oltár előtt megújítják házassági fogadalmukat.

A tapasztalat azt mutatja, hogy mindig újra előfordul, hogy a gyűlés résztvevői az előadások valamelyikében éppen azokat a szavakat hallják, amelyek hozzásegítik őket régóta vajudó problémáik megoldásához. Egy fiatal házaspár téved: be egyszer egy ilyen nagygyűlésre. Házasságuk már csak hajszálon függött. Az asszony a válás gondolatával foglalkozott, a férfit egy flört foglalta el teljesen. Mindketten katolikusok voltak, de ugyanakkor a modern idők gyerekei is. A szexuális problémáról semmit sem lehetett már mondani nekik. Minden erre vonatkozót elolvastak és megbeszéltek barátaikkal. Házasságuk egyetlen alapja azonban a szexuális vonzódás volt és ez volt hamis. A Kána-tanítás szerint a testinek is megvan a maga jelentősége, ezek az örömek azonban nem tartósak, ha nem olyan kapcsolat kifejezései, amelynek mélyebb alapjai vannak. A férfinak és nőnek közös érdeklődési körrel kell bírnia, ami lehet szórakozás, sport vagy játék is. De egy szép napon ezek is megszűnnek és nem is elég fontosak ahhoz, hogy az emberi szívet betöltsék. A legnagyobb közös jó, amit a férfi és nő birtokolhat, Isten.

„Az a pár, aki együtt imádkozik, együtt is marad” — mondta a Kána-gyűlés vezetője az említett házaspárnak. Ez jobban megzavarta őket, mint a leghosszadalmasabb vita, számukra amúgyis jólismert problémákról. De mély benyomást is tett rájuk. Beismerték, hogy a házasságuk, amelyet mint rosszul sikerültet már fel akartak bontani, a valóságban még el sem kezdődött.

Egy másik asszony általában nagyon csalódott a házasságban. Sok filmet látott és tucatszámra olvasta a romantikus regényeket. Cseppet sem romantikus férjét állandóan a filmek és regények hőseivel hasonlította össze. Nem is egészen bevallottan valami elmosódott elképzelés élt benne, hogy egy nap eljön majd egy igéző férfi, aki egycsapásra meghódítja szívét és feleségül veszi. Akkor kezdődik el számára igazán az élet. Csupán kíváncsiságból ment el férjével együtt egy ilyen Kána-vasárnapra. A szentimentális asszony számára minden érdekes volt, ami a szerelemről szólt. De egyszerre ezek a szavak ütötték meg a fülét: „Egyetlen házaspár sem gondolhat eredményes házasságra, ameddig egyikük titokban még nyitva tart egy hátsó ajtót, amelyen át elmenekülhet.” Az asszony felfigyelt. „Az első, amit meg kell tennünk, hogy a házasság igazán jó legyen: szorosan becsukni a válás hátsó ajtóját és elhatározni, hogy a boldogság csak az egyszer már megkötött házasság keretében és semilyen másban nem jöhet el.”

Az asszony észrevette, hogy ez

pontosan neki szólt. Akaratlanul is megsimogatta mellette ülő férje kezét és a különben kevés beszédű és nyers természetűnek ismert férfi sok év után ezen a héten vitt először virágot neki.

Az ilyen és hasonló esetek egész sorát jegyezték fel a mozgalom rövid története alatt. A mozgalom valamennyi vallásra kiterjed. Többizben előfordult, hogy protestáns egyházközségek hívták meg a városban tartózkodó katolikus előadókat a Kána-gyűlés megtartására. Akik csak egy ilyen gyűlést végighallgattak, mindenütt lelkes hirdetőivé válnak a mozgalomnak. A házassági ideált, amit a mozgalom meg akar valósítani, talán a legtalálhatóbban az az asszony jellemezte, aki a gyűlés után azt írta: „Ráeszméltem, milyen nagy a különbség a jó házasság és az olyan házasság között, amelyben a férfi és az asszony külön-külön próbálnak jók lenni.” Éppen azt akarja a Kána-mozgalom: a házasságot visszaállítani eredeti helyére, mint hivatást, mint az élet eszközt, mint szentséget, mint olyan állapotot, amelynek problémáit leginkább az imával lehet megoldani.

AZ ELSŐ NÉGER EGYETEMI KÖZPONT

A louvaini egyetem orvosprofesszorainak egy csoportja 1926-ban egyesületet alapított abból a célból, hogy orvosi központot létesítsenek Belga Kongóban. Az alapítók szándéka az volt, hogy a missziós tevékenységet az orvosi szolgálattal egészítsék ki és azonkívül orvosi kiképzést biztosítsanak a bennszülöttek számára is. A *Fondation Médicale de l'Université de Louvain au Congo* — röviden FOMULAC — még abban az évben meg is nyitotta első orvosi központját, a jezsuiták által vezetett misszió mellett, Kisantuban. A második központ felállítására 1931-ben került sor, ezúttal az afrikai fehér atyák missziós területén, Katana tartományban. Jelenleg a harmadik ilyen központ megalakítása van folyamatban a kasai tartomány missziójához tartozó

Kalendában. Kisantuban kórház és klinika is épült a négerek számára és azonnal hozzáfogtak a bennszülött ápolói tanfolyamok megszervezéséhez. Három tanulmányi évet és két év gyakorlatot vesz igénybe a kiképzés. 1936 óta pedig bennszülött asszisztensi tanfolyamokat is tartanak; ezeknél négy év a tanulmányi idő és két év a gyakorlat. A kisantui központ eddig harminc ápolói és tizenhét asszisztensi oklevelet adott ki. Tíz ápoló és öt asszisztens gyakorló évét tölti jelenleg.

1931-ben ugyancsak a louvaini egyetem tanárainak egy másik csoportja az előbbihez hasonló mozgalmat indított el, ezúttal a bennszülött lakosság mezőgazdasági kiképzésének előmozdítására. Kisantuban a már meglévő orvosi iskola mellett építet-

ték fel az első ilyen mezőgazdasági iskolát, amelyet két további követett a keleten fekvő Buniában és a központi Kampondeban. Ezt a kezdeményezést ugyanaz a szellem inspirálta, mint az orvosi alapításokét. Lehetővé akarták tenni általa, hogy a katolikus akadémikusok a maguk területén közreműködhessenek a keresztény civilizáció nagy művében. A bennszülött gazdasági tevékenység alapja a mezőgazdaság s ezért különösen szerencsésnek lehet mondani ennek a területnek kiválasztását. A kisantui iskolának eddig máris több mint száz növendéke volt.

1947-ben végül, a Jézus-Társaság és az orvosi alapítvány együttműködésének eredményeképpen egy harmadik iskola is megnyílt Kisantuban. Ennek az a rendeltetése, hogy az ország közigazgatása, valamint a kereskedelmi és ipari vállalatok részére képezzen ki bennszülött elemeket. Ebben az intézetben még egyetlen növendék sem fejezte be a tanulmányokat.

Mint hogy a kisantui iskolák tanulóit, Belga Kongó valamennyi részéből toborzódtak, hamarosan szükségessé vált internátus felállítása is. Az internátusi nevelés azonban a környékbeli fiatal emberek szempontjából is nagyon előnyös; gondosabb erkölcsi nevelést és rendszeresebb tanulást tesz lehetővé; éppen ezért kezdetől fogva kötelezővé tették mindannyiuk számára.

A növendékek szellemi színvonala belépésükkor meglehetősen egyenlően volt. Voltak közöttük, akik a hatéves elemi iskola után csak három középiskolát végeztek, viszont elég tekintélyes volt azoknak a száma, akik négy, öt, hat éves gimnáziumi tanulmányra tekintettek vissza. Ez utóbbit a különböző egyházi kissemináriumokban szerezték meg (Belga Kongóban és Ruanda Urundiban huszonnégy kisseminárium működik). Akadtak, akik már filozófiai tanulmányokat is folytattak. A kevésbbé haladott növendékek ismereteinek kiegészítésére a jezsuita atyák két éves előkészítő tanfolyamot rendszeresítették az interná-

tus keretében. Itt főleg a francia nyelv, a filozófia, és a matematika áll előtérben.

A háború vége óta egyre inkább szükségére mutatkozott az újjászervezésnek. Eddig a három intézet és internátus, párhuzamosan működött ugyan, de igazgatásuk teljesen független volt egymástól. A szorosabb együttműködés és az igazgatás nagyobb egységesítése vált szükségessé, ha a kisantui oktatás követni kívánja, vagy éppen meg akatra előzni az ország gyors fejlődését. A louvaini egyetem rektor magnificusának 1947-ben Kongóban tett látogatása készítette elő azt a megoldást, amelyet azután Van Roey bíborosnak, az egyetem kancellárjának 1948-as látogatása szentesített. Megalakították a Lovaniumot, Kongó Egyetemi Központját.

A jövőben a louvaini egyetem vállalja a felelősséget az itt folyó oktatásért, amely tanárainak kezdeményezésére indult meg. Az igazgatást a Jézus-Társaságra bízzák, amely a központ rektorát, az internátus igazgatóját és a tanárok egy részét is adja. A Lovanium intéző tanácsát az egyetem tanácsa nevezi ki. Tagjait az egyetem tanárai és jelentős gyarmati személyiségek közül választják. Ez év februárjában királyi rendelet biztosította az intézőség jogi személyiségét és jóváhagyta statutumát.

A központhoz huszonöt európai van beosztva, közöttük a rector és a tizenöt professzor: öt orvos, három mezőgazdaság, mérnök, két jogi doktor és öt jezsuita páter. A tanító személyzetnek egy a központ igazgatásával megbízott főtitkár, egy építész, egy technikus és hat betegápoló szerzetes segítkezik. A hallgatók száma jelenleg 115. Ezek közül 46 az előkészítő tanfolyamot, 27 az orvosi, 32 a mezőgazdasági és 10 a közigazgatási szakosztályt látogatja.

A központnak immár igen tekintélyes számú épület áll rendelkezésére: közöttük egy százhatvanágyas kórház a bennszülöttek részére és két iskola-épület.

Az egyetemi központ jövőjével kap-

csolatban M. Schurmans S. J., a Lovanium rektora, akitől ez a beszámoló is származik, elmondja, hogy Kongóban 1946-ban és 1947-ben a katolikus missziók több gimnáziumot nyitottak meg és ezek növendékei 1953-ban fejezik be tanulmányaikat. Ekkorra a Lovanium tanrendjét is átszervezik és a már meglévő három fakultáshoz még egy bölcsészeti is csatolnak, amelyen a középiskolai tanárokat képezik majd ki. Ettől kezdve a hallgatóknak hatosztályos gimnáziumi vagy reáliskolai bizonyítványt kell felmutatniuk, hogy felvegyék őket. A tanulmányok első két éve filozófiai és általános tudományos jellegű lesz, ezt követi az ötéves orvosi és a négyéves mezőgazdasági, jogi vagy bölcsészeti kiképzés. Ehhez az orvosoknál két év, a többinél egy év gyakorlat is járul.

A tanulmányok végeztével az or-

vosi fakultás hallgatói, mint vidéki orvosok, mint az egészségügyi szolgálat megbízottai, vagy mint vidéki kórházak vezetői nyerhetnek alkalmazást. Az agronómok a mezőgazdasági szövetkezetek vezetőiként, vagy az állami mezőgazdasági szolgálat keretében helyezkedhetnek el. A joghallgatók az állami közigazgatásban vagy a magángazdaság különböző ágaiban találják meg munkahelyüket, míg a bölcsészeti végzetekre nagy szükség lesz az egész gyarmaton gyors ütemben szaporodó középiskolákban és kollégiumokban.

P. Schurmans végül rámutat arra, milyen jelentősége van annak, hogy szellemi és erkölcsi tekintetben egyaránt a lehető legteljesebben kiképzett néger elitet neveljenek, amely alkalmas lesz arra, hogy az ország és a nép érdekeit felismerve, azok felemelésén munkálkodjék.

NÉHÁNY SZÓ A KERESZTÉNYSÉG ÉS A PSZICHOANALIZIS VISZONYÁRÓL

A Vigilia decemberi számában Mihelics Vid, Jean Rimaud tanulmányát ismertetve, röviden kitér a kereszténység s a pszichoanalízis viszonyára, a lélektani szabadság és determinizmus kérdésében. Talán nem lesz érdektelen, ha ennek kapcsán pár szót szönlünk a kereszténység s a pszichoanalízis egyéb vonatkozásairól is.

Itt természetesen nem lehet a bonyolult szájakat mind kibogozni, csak néhány főbb szempontra lehet rámutatni.

1. Nem tagadható, hogy az Egyház kezdetben szemben állott a pszichoanalízissel. Ezen kár lenne meglepődnünk; hiszen ebben a szembenállásban jóformán az egész akkori tudományos világ osztozott és a freudizmus alap gondolata annyira új és első tekintetre annyira riasztó volt, hogy az egészséges szeméremérzékét ösztönszerűen visszataszította. Ennek az előítéletnek a rugója egy félreértés volt; az a szélétben elterjedt hie-

delem, mintha a freudizmus az ösztönök, jelesen a szexuális ösztön gátlástalan, anarchisztikus kielését propagálná; pedig, ha a freudizmus félreértői és vulgarizátorai között voltak is ilyen tendenciák, mindenki, aki csak egy kicsit is ismerte Freud műveit, tisztán látta, hogy a pszichoanalízistől mi sem állott távolabb. Ellenkezőleg: a pszichoanalízis éppen az a belátás vezette, hogy az ösztönökkel csak úgy tudunk leszámolni, ha szembenézünk velük, ha levezzetjük és szublimáljuk azokat. Magától értetődő tétel, hogy az elfojtás sohasem megoldás, hogy minden elfojtott vágy elnyomorítja, elgenyesíti a lelket. Ezen a ponton találkozik a pszichoanalízis a helyesen értelmezett katolicizmussal. Eszünkbe jut Szent Agoston egy mondása: „Nagy a különbség a vágnak az elkeseredett lélek által való elfojtása és a felszabadult lélek által való kiüzése között.”

A katolicizmus jól tudja, hogy egy

tisztult, hipokrizistól mentes morálnak előfeltétele a valóság minden irányú illúziótlan megismerése. A kereszténység kezdeti előfeltétele a freudizmussal szemben ma már nagyjából felengedett: a katolikus szellemi élet számottevő alakjai elismerik és értékelik Freud mélylélektani felfedezéseit.*

2. A pszichoanalízisben három különböző, bár természetesen egymással kapcsolatos területet különíthetünk el, és pedig: a) a freudi pszichológiát, b) a pszichoanalitikus terápiát, c) a freudizmus világnézetét, a pszichoanalízis vallás-, művészet- és társadalomszemléletét.

A pszichoanalízis első két területe összeférhet a kereszténységgel; közöttük kevés a komoly ütközés. De már nem ily egyszerű a helyzet a pszichoanalízis világnézetének kérdésében. Ez — mint tudjuk — antimetafizikus és materialista, a vallással szemben tagadó. Elég, ha itt Freud néhány művét említjük: a *Totem und Tabu*-t, a *Der Mann Mozes und die monotheistische Religion*-t és a *Die Zukunft einer Illusion*-t. (A *Die Zukunft einer Illusion* különben Freud leggyöngébb műve; még a vallás anyagelvű kritikái között is szegényes és ötletlen.) Ismeretes, hogy Freud a vallást a gyermeki félelemből, az apakomplexből, illetve az incesztus miatti büntudatból származtatja. Amennyiben ezek a nézetek a vallás filozófiai problémáját érintik s a *vallás végső valóság tartalmának kérdésében állást foglalnak*, (és Freudnál — sokszor akaratlanul is — állást foglalnak) tudománytalanok. De semmi akadályja annak, hogy egyes primitív vallások fejlődési fokaira és bizonyos vallások jelenségeire alkalmazzuk azokat, hiszen egy objektív igazság felismerésére néha, téves képzetek, tisztára szubjektív indítékok is elvezethetnek, illetve ezek a téves

képzetek is találkozhatnak az objektív igazsággal. A fizikai tételek objektív érvényességén mitsem változtat az a tény, hogy azok fölfedezésére sokszor pusztán szubjektív szempontok (szükséglet, félelem) ösztökélték.

Hasonló a helyzet azokkal az összefüggésekkel, melyeket Freud egyes ritusok s a kényszerneurotikusok cselekedetei között megállapít. A vallás bizonyos fejlődési fázisaira vonatkoztatva ez a magyarázat is elfogadható. És vajon ki tagadhatja, hogy egyes egyéneknél a kényszerneurozís a torz vallásosság formáját is magára öltheti?

Egyébként Freud vallás-, kultúra- és társadalomszemlélete a pszichoanalízisnek legkétségesebb, legingatagabb és számos oldalról (etnológusok részéről is) vitatott része. Még emlékeztetünk azokra a szerencsétlen kísérletekre, amelyek főként a huszas években a pszichoanalízis tétéleit nyakra-főre, önkényesen alkalmazták a művészet, irodalom és társadalomtudomány legkülönbözőbb terrénumaira. Freud ezektől a dilettáns kísérletektől elkülönítette magát (a magam részéről, én nem vagyok freudista — mondotta —), ám mindenesetre hibát követett el, amikor metafizikai problémákat e problémáknak egyedül lélektani lecsapódásaiban elemzett.

3. Meglehetősen elterjedt nézet, hogy a pszichoanalízis filozófiai alapjai a mechanikus materializmuson nyugszanak. Mi ezzel a felfogással szemben, úgy véljük, hogy különbözötnünk kell Freud tudatosan vallott „filozófiája” (amennyiben ilyesmiről beszélni lehet) s a pszichoanalízis öntudatlan filozófiai előfeltevései, lélekképzeteinek között. Freud tudatosan vallott filozófiája anyagelvű, lélekképzetei kevésbé az, mint gondolnók; úgy tűnik, mintha Freud nem egészen helyesen vonta volna le saját pszichológiai eredményeinek filozófiai konklúzióit. Azzal, hogy kidomborította a lelki jelenségek autonóm voltát, hogy kiépítette a lelki betegségek pszihikus módszerrel történő kezelését s hogy talán elsőnek mutatott rá egyes testi betegségek pszihikus eredetének a le-

* Legyen szabad a sok közül P. M.-Bruno kármelita atyára utalnunk, aki a legtekintélyesebb francia pszichoanalitikus folyóiratnak, a *Psyché*nek állandó munkatársa.

hetőségére, rést ütött az anyagelvű lélekfelfogáson. A mechanikus materializmus alapján állva például maga a pszichoanalitikus kezelés sem lenne lehetséges. S gondoljunk arra, hogy a XIX. század mechanisztikus felfogású, a lelki jelenségeket durván atomizáló, asszociációs és pusztán fizikai determinizmust valló felfogásával szemben, a freudizmus milyen előrehaladást jelent a lelki élet spiritualista felfogása felé. Nincs helyünk a probléma kimélyítésére, de talán nem mondunk túlságosan merészet, ha azt állítjuk, hogy a pszichoanalízis lélekfelfogása nem a materialista, hanem sokkal inkább az Aristoteles-i, Szenttamási biológiai lélekfelfogáshoz illeszkedik, s így közvetve út vezet belőle a katolikus filozófia felé. Úgy gondoljuk, hogy Aristoteles koncepciója is, mely a lelket érzékelő, törekvő és eszes lélekre osztotta fel, megközelítően megfelel Freud lélekfelosztásának. (Unterbewusst, Ich, Überich.) A pszichoanalízis annyiban is a keresztény pszichológiához közeledik, hogy mindketten — ellentétben az akaratpszichológiákkal (Nietzsche, Adler), a primér törekvések rugóját a boldogságvágyban, „örömelv”-ben (Lustprinzip — amely Freud későbbi munkáiban már igen messze távolodik eredeti szexuális értelmétől) — lelik meg.

Persze hiba lenne, ha a kereszténység és a pszichoanalízis közötti kap-

csolatokat elküloznők s nem ismernők fel a nehézségeket, melyek a két világnézet együttműködése elé gördülnek. Amint Mihelics Vid, illetve Jean Rimaud helyesen rámutatott: a szabadság keresztény értelmezése nehezen egyeztethető össze a freudizmus szigorú lélektani determinizmusával. Azt hisszük azonban, hogy a valóság itt is a két álláspont között van: a freudizmus determinizmusa kelletlenül szűkebb és merevebb, a kereszténység lélektani szabadság-elve viszont — nem abban a formában, ahogy a teológiai tankönyvek tanítják, hanem ahogyan azt a gyakorlatban igen sokszor alkalmazzák — kissé tág.

Összegezve a mondottakat: a kereszténység és a pszichoanalízis között szép számmal találhatunk egyezéseket, ütközéseket s végül közömbös területeket.

Soha ilyen sokrétű, kaotikus nem volt a pszichológia képe, mint ma: az alakelmélet, az alkatlan, a behaviorizmus, a pszichoanalízis, Freud eretnek iskolái (Adler, Jung), a szociálpszichológia tarkítják a képet. Ebben a kaoszban ma az ortodox freudizmus a kelletlenül jobban háttérbeszorult. Amennyire elhibázott volt az a törekvés, mely a freudizmust kizárólagos pszichológiává akarta megtenni — éppolyan téves volna nélkülözhetőnek vélni a lélektanban.

Kosztolányi Ádám

„A vallás a becsületeseznek két nagy előnyt szerez: életében háborítatlan békét; halála óráján boldogító reményt.”

(Plato)

„A tengernél van nagyobb látomány: az ég — az égnél is van nagyobb látomány: ez az emberi lélek.”

(Hugo Victor)

„Ha a szem nem volna napszerű, sohasem pillanthatná meg a napot; ha nem volna bennünk Isten tulajdon ereje, miként ragadhatna el bennünket az isteni?”

(Goethe)